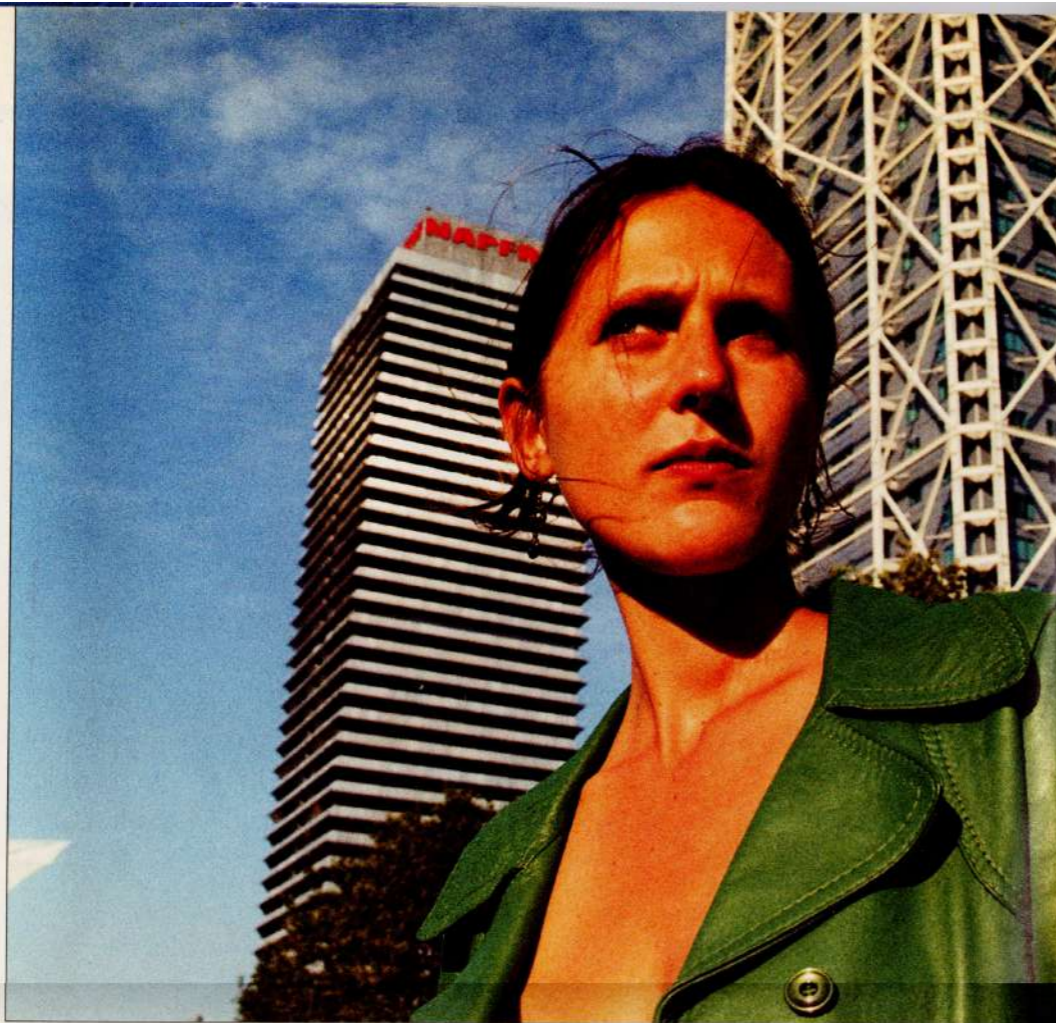

YOERI ALBRECHT, FOTO MICHEL VAN NIEUWKERK ■ Ze was een talentvol tennisster in Polen, tot de cesiumwolk van Tsjernobyl haar leven veranderde. Nu is Agata Zwierzyńska grafisch vormgeefster, kunstenaar en zakenvrouw – in Nederland. Een interview met de winnares van de prix de Rome voor grafiek over haar winnende *Yellow Pages*, over pornografie en over de wereldhuisvrouwenconferentie in Santo Domingo. 'Ik orden mijn leven door het allemaal in het boek te plakken.'

Agata Zwierzyńska (1972) heeft net gehoord dat ze de prix de Rome in de categorie grafiek gewonnen heeft, de belangrijkste staatsprijs voor jonge kunstenaars. Veertigduizend gulden waarmee ze kan doen wat ze wil. Iedere keer als ze naar huis belt, in Warschau, om te vertellen dat ze weer een startstipendium of een prijs gekregen heeft, is haar moeder stomverbaasd over het vele geld dat er hier, in dat kleine landje aan de monding van de Rijn, voor de onbegrijpelijke projecten van haar dochter te vinden is. Nee, ze gaat het geld niet in een woning of zoiets stoppen. Ze gaat naar Londen, ze wil naar de hipste opleiding van het moment, naar Goldsmith's College, om een M.A. in *arts* te halen. 'In Londen gebeurt het allemaal de volgende twee jaar,' zegt ze verlekkend. 'Hier gaat het leven snel, zeker in vergelijking met Polen, maar in Londen is alles nog sneller. Kunst gaat heel erg over nu en wat er nu gebeurt.'

Ze is een workaholic. Als er een idee in haar hoofd zit moet het uitgevoerd worden. En perfect. Het resultaat moet de oorspronkelijke visie steeds zo dicht mogelijk benaderen. En nee zeggen tegen een opdracht kan ze ook niet. Ze is een doorbijter. Op haar dertiende was ze derde op de Poolse nationale jeugdtennisranglijst. Als scholier bestond haar leven uit opeenvolgende tennis-toernooien. Maar toen gebeurde er een ongeluk in het socialistische broederland Rusland. De kerncentrale in Tsjernobyl vloog in brand. De kleine tennissters speelden gewoon door, want de ramp werd geheimgehouden. Ze reisden zelfs met de gifwolk vol cesium mee naar het volgende toernooi. 'Ons is toen niets verteld, het moest geheim blijven. Pas na drie dagen gaven ze ons op eens jodium te drinken.' Agata hield er de ziekte van Hodgkin aan over. 'Je denkt als

PRIX DE ROME-WINNARES AGATA ZWIERYNSKA

Vormen voor chaos

kind niet dat je dood kan gaan. Ik dacht: ik verlies mijn haar. Dat was veel erger. Ik ken de die filmpjes van kinderen zonder haar in het ziekenhuis. Je kan je als kind niet voorstellen dat je niet meer wakker wordt. Je moeder komt je 's avonds instoppen en die is er de volgende ochtend altijd weer.' Ze is ervan overtuigd dat die ervaringen geen invloed op haar werk hebben. 'Ik heb wel het idee dat ik veel te weinig tijd voor mijn ideeën heb, maar dat heb ik altijd gehad. De boosheid in mijn werk komt eerder omdat ik als buitenlander vaak het idee heb niet begrepen te worden. Ik probeer mijzelf verstaanbaar te maken. Ik probeer te vertalen.'

Haar *Gouden Gids* die ze de afgelopen zomer, na de voorselctie voor de prijs, maakte in een atelier van de Rijksakademie en waar ze de prijs mee won, is een overweldigend boek. Het vele honderden pagina's dikke 'telefoonboek' bestaat uit flarden van filmdialogen en vele honderden plaatjes van seksadvertenties tot jaren-vijftigreclames uit damesbladen. Het is een zeer persoonlijk document geworden. De afbeeldingen komen overal vandaan, ook uit pornoblaadjes. Maar bang om

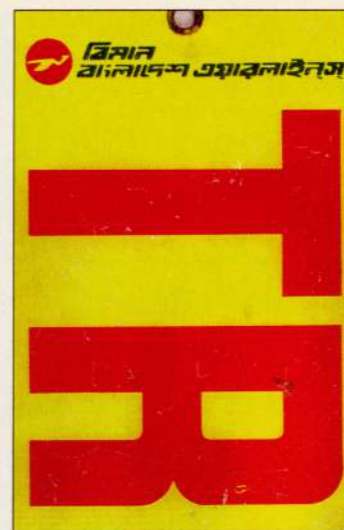
Cover van 'Underworld'

kind niet dat je dood kan gaan. Ik dacht: ik verlies mijn haar. Dat was veel erger. Ik ken de die filmpjes van kinderen zonder haar in het ziekenhuis. Je kan je als kind niet voorstellen dat je niet meer wakker wordt. Je moeder komt je 's avonds instoppen en die is er de volgende ochtend altijd weer.' Ze is ervan overtuigd dat die ervaringen geen invloed op haar werk hebben. 'Ik heb wel het idee dat ik veel te weinig tijd voor mijn ideeën heb, maar dat heb ik altijd gehad. De boosheid in mijn werk komt eerder omdat ik als buitenlander vaak het idee heb niet begrepen te worden. Ik probeer mijzelf verstaanbaar te maken. Ik probeer te vertalen.'

kind niet dat je dood kan gaan. Ik dacht: ik verlies mijn haar. Dat was veel erger. Ik ken de die filmpjes van kinderen zonder haar in het ziekenhuis. Je kan je als kind niet voorstellen dat je niet meer wakker wordt. Je moeder komt je 's avonds instoppen en die is er de volgende ochtend altijd weer.' Ze is ervan overtuigd dat die ervaringen geen invloed op haar werk hebben. 'Ik heb wel het idee dat ik veel te weinig tijd voor mijn ideeën heb, maar dat heb ik altijd gehad. De boosheid in mijn werk komt eerder omdat ik als buitenlander vaak het idee heb niet begrepen te worden. Ik probeer mijzelf verstaanbaar te maken. Ik probeer te vertalen.'

dat er maar een klein groepje is dat in die vrijheid goed kan kiezen. De meeste mensen zitten beknelde in de keuzevrijheid tussen drieëntwintig verschillende televisiekkanalen. Maar ik heb zelf het gevoel dat als je ergens mee geconfronteerd wordt, je zelf toch altijd een keus hebt om er aan deel te nemen of niet. Wij leven in een nieuwe tijd. Je wordt geconfronteerd met het moderne leven en daar moet je mee leren omgaan. Zou er een grens aan die vrijheid gesteld moeten worden? Liefst niet. Ik vind dat het spannende aan deze tijd. Alles is open, je kan alles zien, als je dat wilt. Dat is misschien een amoreel standpunt, maar ik ga ervan uit dat iedereen zelf een morele grens heeft. Ik weet zelf heel goed waar mijn grenzen liggen, maar een ander heeft misschien een andere grens.'

Er zit een kleine kleurensctie tussen de gele bladzijden (net als in echte Engelse *Yellow Pages*) met huiselijke kiekjes van Adolf Hitler en zijn liefje Eva Braun in mantelpakje op de Berghof in Berchtesgaden. De foto's hebben een verraderlijk sexy uitstraling. Het boek, want daar lijkt het merkwaardige voorwerp toch nog het meest over, lijkt het hele leven te bestrijken. Het is een werk dat in een soort *stream of consciousness*, in één lange roes ontstaan lijkt. Volgepropt

Cover van 'The Calcutta Diaries'

clandestien gesprekken in telefooncellen af te luisteren en in het boek te gebruiken. Ik had hier in Amsterdam in een spionnenwinkel een af luisterkaart gekocht. Die had ik in een telefooncél verstopt. Binnen een uur was de politie ter plaats. Kennelijk kunnen ze merken als je de telefoon af luistert. Die agent heeft daar uren staan posten tot er iemand zou komen opdagen, maar ik had hem in de gaten en heb die af luisterkaart gewoon laten zitten.

Het is vaak heel moeilijk om mensen van tevoren uit te leggen wat ik ga doen. Nu ook weer. Als ik zeg: ik ga een Gouden Gids maken, dan begrijpt niemand dat. Dat

dat is handelen. Ik vind mijzelf niet zo'n grafisch vormgever, ik ben eigenlijk meer een zakenvrouw. Ik organiseer boeken. Ik vind het wel heel belangrijk dat je uiteindelijk iets tastbaars hebt, iets dat je in je handen kan houden. Het boek is een soort affiche waarmee je je ideeën aan meer mensen kunt laten zien. Ik communiceer in beelden. Dat kan een boek of een film zijn. Alles wat je om je heen ziet zijn beelden. Ik kan niet schrijven, ik beheers doordat ik al zo lang hier zit geen enkele taal meer op het hoogste niveau. Dus moet ik wel met beelden werken. Er zijn al zoveel prachtige teksten, het is heel moeilijk om daar nog iets aan toe te voegen. Ik zou als ik schreef bij de besten willen horen en dat kan ik me schrijvend van mijzelf niet voorstellen.'

Er zijn veel uiteenlopende hoofdstukken in *Yellow Pages*, bijvoorbeeld over wonen, gezondheid, huwelijk, seks. De kijker blijft afwisselend verbaasd, vertederd en geschokt bladeren en lezen. De wrede beelden van het uitzichtloze maar rimpelloze leven in de voorsteden van onze beschaving. Bladzijden met rijtjeshuizen, met porno, met liefdevol vormgegeven troosteloosheid. 'Ik doe maar wat, dat is Pools. Hier is de vormgeving veel volwassener. Ik werk heel intuïtief. Ik vind de Poolse ontwerper Henryk Tomaszewski prachtig. Hij is heel simpel, drie lijntjes en daar zie je dan een kutje in. Maar om te zeggen dat ik door hem geïnspireerd ben, nee. Ik moet dicht bij mijn Poolse hart blijven. Het is zo makkelijk om cool te zijn. Het is makkelijk om de telefoon niet op te nemen omdat je het zo druk hebt. Iedereen heeft hier een antwoordapparaat. Dat is Nederland. Vroeger in Polen was je altijd thuis, had je altijd tijd. Hier moet je afspraken maken, ik heb nu ook een agenda. Dat is jammer, ik word ook zo. Het voordeel is wel dat je veel meer tijd voor je

reldconferentie van huisvrouwen is bijna af. 'Wat ik maak gaat over goed en kwaad. Het is heel erg zwart-wit. Ik haal mijn grootste inspiratie uit de media. Films, advertenties, reclame, foto's. In de media wordt je voortdurend met goed en kwaad geconfronteerd. Ik ben sowieso zo extreem dat ik over alles een mening heb. Ik heb geen grijze plekken, daar vind ik geen rust, dat is niet spannend. Ik heb spanning nodig. In de jaren zeventig waren er allemaal grote statements, ook in de kunst. Dit was belangrijk, dat was belangrijk, lief zijn voor dieren, vrije seks en nu zitten we alleen nog maar met de clichés van die kreten. Voor elke ware zin vind je altijd honderden mensen die het tegenovergestelde zeggen. De media spuiten die meningen all kanten op. Dat is interessant. Een lezer of kijker van mijn boeken mag zelf weten wat hij ervan vindt. Ik wil hem niet de weg wijzen. Het is in mijn hoofd vaak een enorme chaos. Mijn boeken brengen orde in mijn hoofd. Het zijn een soort plakboeken. Als je naar Nederland gaat laat je dingen achter. Het zijn fragmenten van mijn leven. Ik stop die fragmenten in mijn boeken. Ik ben niet sentimenteel, ga niet huilen dat ik die vrienden niet meer zie, ik breng ze onder in mijn boeken. Dat knippen en plakken heeft me geholpen me hier thuis te gaan voelen. Ik orden mijn leven door het allemaal in het boek te plakken. Voor dit laatste boek heb ik honderden beelden gebruikt. Beelden die ik de laatste drie jaar verzameld heb. Filmstills, advertenties, nieuwsfoto's. Ik wil die beelden hebben en verzamel ze in een grote doos. Die beelden zitten ook allemaal in mijn hoofd. Tot dat te vol wordt. Dan wil ik het kwijt en dan stop ik ze in een boek. Met die beelden maak ik een nieuw verhaal, een nieuwe taal. Nu het boek af is herinner ik me die beelden ook niet meer, dat is heel prettig.

Ik vind de jaren vijftig heel boeiend. Ik gebruik beelden uit die tijd wel met een cynische ondertoon. Maar ik wil huisvrouwen zo eigenlijk ook een compliment maken. Ik wil de ontroering die ik voel laten zien. Het gaat ook over moederschap, over de vrouw zijn van een man, over zorgzaamheid, daar zit een enorme schoonheid in. Maar huisvrouw zijn heeft ook te maken met eenzaamheid, met alleen zijn en dan troosteloos met vreemde mannen aan de zwier gaan. In de jaren vijftig werd er voor het eerst over de combinatie huisvrouw en carrière gesproken. Die huisvrouwen, ook in de reclames uit die tijd, hebben iets heel moois en iets heel kwetsbaars. Inmiddels is een vrouw meer een seksymbool geworden, maar ook meer zakenvrouw. Ze heeft macht gekregen. Ze kan nu zelf beslissen of ze een huisvrouw of een machtig persoon wil zijn. Ik wil een ander niet zeggen waarin hij moet geloven. Het irriteert me, al die boeken en televisieprogramma's die ons vertellen dat slecht slecht is en goed goed. Dat oorlog slecht is en dat je vriendelijk moet zijn voor het milieu, en dat we uiteindelijk allemaal in de hemel komen. De televisie, die fantastische doos, bepaalt voor een groot deel hoe je moet doen en hoe je moet denken. Die massacultuur is fascinerend. Die aandacht voor Bill Clinton, voor Lady Diana. Dat is onze tijd. Iedereen ziet het, je ontkomt er ook niet aan. Geen televisie hebben is geen optie meer.

Ik maak boeken waarbij de lezer of de kijker wel een keuze heeft. Hij kan zelf bepalen waar hij begint. De actieve rol van de lezer vind ik fantastisch. Het idee is dat je zelf je eigen weg door het boek moet zoeken. In zo'n boek probeer je het leven te pakken en aan te bieden.'

Op 12 november om 16.00 uur worden de prijzen voor de prix de Rome 1998 uitgereikt in de oude Lutherse Kerk, Spui 25-27, Amsterdam. De prix de Rome-tentoonstelling in Arti et Amicitiae, Rokin 120, Amsterdam is te zien van 13 tot en met 29 november.

met de icoontjes uit onze op beelden kicken-de tijd. 'Ik jat alle plaatjes bij elkaar. Als iemand een plaatje niet mooi vindt dan scheurt hij het er maar uit. Het is helemaal geen boek dat je in een vastgestelde volgorde moet lezen. Je hoeft het niet van voren naar achteren te lezen. Ik haat dat soort bepalingen. Het interessantste vind ik om te zien wat iedere kijker er mee doet. Daarom kan ik als ik, een idee in mijn hoofd heb, niet wachten om het uit te voeren. Oorspronkelijk had ik het idee om in Londen

Spread uit 'Underworld'

was ook zo met mijn boek over de wereldhuisvrouwenconferentie in Santo Domingo. Ik wil dat soort ideeën uitwerken ook als ze in eerste instantie niet realistisch lijken. Ik maak ideeën. Ik noem het een project. Ik regel dingen. In Polen moest je tijdens de staat van beleg ook dingen regelen, niet kopen, want er was geen brood te koop, dus brood werd geregeld. Daar ben ik blijbaar heel goed in. Dat is geen vormgeven meer,

zelf hebt, om jezelf te leren kennen. Maar het is wel allemaal heel zelfgericht, egocentrisch.'

Agata Zwierzyńska kwam in 1992 uit Warschau naar de Rietveld Academie in Amsterdam. In 1996 studeerde ze af en sindsdien heeft ze al meerdere boeken gemaakt. Haar internationaal fonetisch geluidenwoordenboek werd over de hele wereld aan musea verkocht. Haar boek over de we-